

Хохліна О.П. До проблеми змісту методологічних принципів юридичної психології / О.П.Хохліна // Юридична психологія в Україні: здобутки та перспективи: Мат-ли науково-практичної конференції, Київ, НАВС, 24 квітня 2015 р.

Хохліна Олена Петрівна, професор кафедри психології та педагогіки навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, доктор психологічних наук, професор

ДО ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Складовою методології науки, як інструментарію дослідника та практика, є принцип - основне висхідне положення теорії, через призму якого розглядається об'єкт пізнання. Відмічається, що у межах принципу здійснюється й інтерпретація отримуваних результатів. При визначенні принципів юридичної психології використовуються загально-психологічні основоположні принципи, до яких належать щонайперше *принципи детермінізму відображення, єдності психіки й діяльності, розвитку, системності*. Ці принципи виконують властиві їм функції, які за своїм значенням не можуть бути підведені під рубрики «головні», «підпорядковані», оскільки кожен з них розкриває одну з істотних граней (особливостей) психіки і шлях її пізнання. Саме через призму системи принципів має пройти будь-яке психічне явище, щоб бути адекватно й всебічно описане. А самі принципи мають торкатися висвітлення природи психічних явищ в різних аспектах, з різних сторін. Кожне психічне явище має розглядатись як причинно зумовлене; як продукт і умова відображення; як існуюче через діяльність; як прояв специфічно якісного рівня розвитку психіки суб'єкта; як особлива система і разом з тим елемент іншої, більш складної системи (О.М.Ткаченко).

Принцип детермінізму відображає природу психічних явищ, показує характер їх взаємозв'язку в дійсності; він орієнтує на пошук причин, умов та факторів, які обумовлюють виникнення та функціонування психічних

явищ. Принцип детермінізму у матеріалістично орієнтованій психології передбачає розгляд психічних явищ як вторинних утворень, що причинно обумовлені дійсністю. Відмічаються положення про обумовленість психічних явищ діяльністю головного мозку; про соціальну й біологічну обумовленість психіки; про єдність індивідуального й суспільного; про обумовленість психіки діяльністю та ін. Також зазначається, що завдання психології полягає не лише у пізнанні, а й передбаченні, прогнозуванні і пошуках шляхів керування психічними явищами. Відповідно до ідеї психологічного детермінізму, психічні явища виступають і як особливі регулятори активності людини.

Суть *принципу відображення* полягає в тому, що всі психічні явища – це результати безпосереднього чи опосередкованого відображення об'єктивної дійсності. Зміст психічного відображення детерміновано цією дійсністю. При цьому психічні явища виступають як різноманітні форми й рівні суб'єктивного відображення об'єктивної дійсності, як єдність буття та його відображення. У відповідності з принципом відображення всі психічні функції мають відображувальну природу. Психічне відображення має сигнальний характер. Психічне відображення на будь-якому рівні має активний характер; змінюється лише характер і міра активності при переході від нижчих до вищих рівнів організації психіки та поведінки. Принцип відображення охоплює й пояснює всі рівні психічного відображення.

Принцип єдності психіки (свідомості) й діяльності полягає в тому, що діяльність розуміється як умова виникнення, формування (розвитку, корекції) та прояву психіки (свідомості) людини. Принцип єдності свідомості й діяльності також означає, що свідомість є регулятором поведінки та діяльності людини. З принципу єдності психіки (свідомості) й діяльності виокремлюється принцип *активності*, що передбачає діяльнісне розуміння психіки; психіка має активний характер, вона існує у формі діяльності.

Суть *принципу розвитку* полягає в тому, що всі психічні явища розглядаються як ті, що закономірно змінюються у часі - якісно, кількісно та структурно. Це зміни від простого до складного, від нижчого до вищого, що характеризуються незворотністю, тобто здатністю до накопичення змін, надбудовою нових змін над попередніми. Відповідно до цього принципу, психічне явище потрібно розглядати у розвитку: як виникло, розвивалось, розвивається, які перспективи розвитку.

Принцип системності передбачає, що психічні явища потрібно розглядати як цілісність, як систему взаємопов'язаних елементів. При цьому системою є певна цілісність, що взаємодіє з навколишнім середовищем і складається з елементів та частин, що знаходяться між собою у певних відношеннях та зв'язках. Сукупність елементів називається складом системи. Склад характеризується з кількісної сторони числом елементів, а з якісної – алфавітом, тобто набором різних видів елементів. Організація зв'язків між елементами та частинами називається структурою системи. Елемент – це найменша частина системи, яка зберігає її властивості у межах даної системи. Властивості елементів і частин визначаються їх місцем у структурі та, у свою чергу, визначають властивості системи. У систему можуть поєднуватися лише елементи зі своїми особливими, відповідними їй властивостями. Але властивості системи не зводяться до суми властивостей елементів. Система як ціле синтезує (поєднує й узагальнює) властивості частин та елементів, в результаті чого вона характеризується властивостями більш високого рівня організації. Важливо враховувати й те, що будь-яка система може розглядатися як об'єднання більш простих підсистем, так і як підсистема більш складних систем. Для психології важливим є бачення психіки як складно структурованої системи зі своєю будовою. При цьому важливо розглядати психіку як підсистему людини, що пов'язана з іншою підсистемою людини – організмом.

Принцип системності базується на положеннях про цілісність психіки, що передбачає розгляд психічного в сукупності зовнішніх та внутрішніх відносин; про багатоплановість і багаторівневість психічних явищ та ін.